

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Bakalářská práce

K problematice překladu idiomů z anglického jazyka

Vypracovala: Markéta Návrátová

Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 9.5.2018

Markéta Návratová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce PhDr. Mileně Noskové, PhD. za cenné rady, které mi během psaní mé bakalářské práce poskytla, za čas a odborné připomínky, také za její vstřícnost, trpělivost a pochopení.

Anotace

Bakalářské práce upozorňuje na rozdíly anglických a českých idiomů a jejich použití v překladu. V první části se bakalářská práce okrajově věnuje teorii překladu. Dále pojednává o významu idiomů v literatuře, jejich charakteristice, klasifikaci a v neposlední řadě o samotném přístupu v překládání idiomů. Ve své praktické části se zaměřuje na rozdíl vybraných idiomů v českém a anglickém jazyce. Porovnává odlišnost mezi českým a anglickým idiomem stejného významu, a to zejména mezi doslovným překladem anglického idiomu a českým ekvivalentem.

Klíčová slova: idiom, frazém, teorie překladu, překladatelský proces, překladové strategie

Abstract

This bachelor thesis deals with the differences between English and Czech idioms and their translation. The first part of the thesis is focused on the theory of translation, on the significance of idioms in literature and language, their characterization, classification and nonetheless it deals with idiom translation strategies. The practical part is focused on the differences of chosen idioms in English and Czech language. Mainly the difference between literal and correct approach to translation is shown.

Key words: idiom, phrasal idiom, translation theory, process of translation, strategies of translation

Obsah

Úvod	6
1. Překlad a překládání.....	8
1.1. Teorie překladu	8
1.2. Dějiny překladu	9
1.3. Proces překladu.....	10
1.3.1. Pochopení předlohy	10
1.3.2. Interpretace předlohy	11
1.3.3. Přestylizování předlohy	11
1.4. Ekvivalence a adekvátnost překladu	12
1.4.1. Ekvivalence překladu.....	12
1.4.2. Adekvátnost překladu	14
2. Pojetí idiomu	15
2.1. Funkce idiomů a frazémů v jazyce	16
2.1.1. Kolokabilita a valence.....	17
2.1.2. Formální a sémantická funkce idiomů	17
2.1.3. Funkce idiomů v anglickém jazyce	18
2.2. Klasifikace idiomů.....	18
2.3. Vznik idiomů.....	20
3. Překlad idiomů a frazémů	22
3.1. Strategie překladu idiomů.....	24
3.1.1. Použití idiomu, frazému stejného významu a formy	24
3.1.2. Použití idiomu, frazému s odlišnou formou, ale stejným významem	25
3.1.3. Parafrázování idiomu, frazému	25
3.1.4. Vynechání idiomu, frazému	25
4. Překlad idiomů a frazémů v konkrétním literárním díle	26
4.1. J.R.R. Tolkien	27
4.2. Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky	28
4.3. František Vrba	29
4.4. Rozbor idiomů a frazémů	29
4.4.1. Idiomy/frazémy přeloženy identickým ekvivalentem.....	29
4.4.2. Idiomy/frazémy přeloženy idiomem s odlišnou formou.....	33
4.4.3. Idiomy/frazémy parafrázované.....	37
4.4.4. Lexikální jednotky přeložené idiomem	39

Závěr.....	42
Seznam použité literatury.....	43

Seznam zkratek

IF   idiomy a frazémy

Úvod

Idiomy jsou součástí každého jazyka, objevují se jak v mluveném, tak psaném projevu. Vznikají spolu s vývojem každého jazyka a neustále se proměňují. V jazyce plní především komunikativní a estetickou funkci. Znění idiomů může mít různé podoby v odlišných jazycích, i přesto, že význam zůstává stejný. Z toho důvodu je překlad idiomů náročný a přináší s sebou různá úskalí. Podstatou překladu idiomů není zachovat stejnou formu idiomu výchozího jazyka, ale zachovat stejný význam v cílovém jazyce.

Translatologie se jako literární věda vyvíjela velmi pozvolna, i proto byly idiomy a frazémy dlouho považovány za prvky jazyka zcela nepřeložitelné. Tento názor je však dnes překonán. Ne vždy mohou idiomy a frazémy být přeloženy adekvátním idiomem a frazémem, jejich překlad je možný také za použití opisu, parafráze. Sémantická a formální stránka idiomů se i přesto může při překladu lišit. Pro pochopení překladu idiomů je v práci nastíněna teorie překladu.

Teorie překladu se nezabývá jen úlohou překladu a jeho cílem, věnuje se také odlišnosti jazyků výchozího a cílového textu. Při překladu tedy nehraje roli pouze významová stránka slov, ale i gramatika, skrze niž může být měněn význam celé věty. Krátce je poukázáno na překladatelský proces, který se sestává z následujících bodů: pochopení, interpretace a přestylizování předlohy. Tento překladatelský proces se v překladatelské praxi běžně užívá. Teorie překladu se také zabývá adekvátností a ekvivalencí překladu, které spočívají v zachování co nepřesnější podoby mezi výchozím a cílovým jazykem.

Frazémy a idiomy patří mezi nejsložitější jazykové jednotky na přeložení. Mimo jiné bylo cílem práce zaměřit se na charakteristiku, funkci, klasifikaci idiomů a jejich vznik. Názory, co vlastně idiomy jsou, se můžou odlišovat, v jednom se však shodují: idiom je považován za skupinu slov, jejichž celek nese jiný význam, než mají jednotlivé lexémy. Klasifikace a funkce idiomů je různorodá. V práci je poukázáno na takové, které se od sebe v mnohém odlišují, ale zdaleka nejsou v práci rozebrány všechny názory na tuto problematiku.

Hlavním cílem této práce je popsat strategie, které se při překladu idiomů užívají, a následně tyto strategie reflektovat na vybraném literárním díle *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* od J.R.R. Tolkiena, a jeho překladu od Františka Vrby. Krátce si v práci autora, překladatele i dílo představíme. V knize se objevuje velký počet idiomů, vybrané z nich jsou v této práci rozděleny, a to právě podle strategie překladu, která byla použita.

Porovnává se anglické a české znění idiomu a také rozdíl mezi doslovným překladem anglického idiomu a českým ekvivalentem, aby bylo poukázáno na formální odlišnost idiomů.

1. Překlad a překládání

1.1. Teorie překladu

Pojem překlad jako takový má několik významů. Může označovat text, který překladem vzniká, podle Fišera také označovaný jako translát¹. Dále označuje samostatný proces, při kterém translát vzniká². Překlad můžeme také považovat za proces komunikace. Hlavním cílem překladu je předat sdělení originálu do cizího jazyka. Překlad je často vnímán jako text upravený z cizího jazyka s prvky jazyka domácího³. Překlad se zaměřuje na to, co mají tyto dva jazyky společné, a čím se odlišují. Moderní lingvistika se mimo jiné zaměřuje na takzvané jazykové univerzálie, tj. všem jazykům společné prvky⁴.

V rámci překladu je důležité vzít v potaz odlišnost jazyků na několika úrovních. Odlišné jazyky odrážejí skutečnost rozdílným způsobem. Některé jevy, které mohou být v jednom z jazyků považovány za totožné, se v druhém mohou zcela odlišovat. Mezi jazyky neexistuje přímočará korespondence. Tyto rozdíly můžeme pozorovat zejména u barev, anebo částí lidského těla, kdy například slovo *ruka* v českém jazyce můžeme v jazyce anglickém vyjádřit výrazy *arm* (paže) a *hand* (dlaň). Lexikologie není jedinou stránkou, kde se jednotlivé jazyky mohou rozbíhat. Velkou roli při překladu také sehrávají gramatické kategorie, kdy například anglický a německý jazyk postrádá gramatickou kategorii vidu⁵. Těmito rozdíly mezi jednotlivými jazyky se zabývá lingvistická translatologie, která zkoumá fungování jednoho jazyka ve vztahu k druhému. Z důvodu těchto odlišností jazyků má překlad z velké části charakter výběru. Správný výběr závisí především na jazykových znalostech překladatele daných. Lingvistická translatologie dále stanovuje, analyzuje a popisuje systémové základy překladatelství⁶.

Pro pochopení překladu je důležité si uvědomit, že jazyková komunikace vzniká z potřeby člověka dorozumívat se. Jazyk slouží jako zprostředkovatel mezi lidským bytím

---

¹ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-343-2.

² MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge, 2012. ISBN 978-0415584890.

³ VENUTI, Lawrence. *The Translation Studies Reader*. New York: Routledge, 2012. ISBN 0415613485.

⁴ LEVÝ, Jirí. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

⁵ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

⁶ STRAKOVÁ, Vlasta. K problematice lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost* [online]. 1984, 4, 315-320 [cit. 27.3.2018]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2990>

a realitou, která se odráží v lidském vědomí⁷. Jazyk je důležitou součástí společnosti, jelikož společnost bez něj nemůže existovat. Slouží k socializaci, předávání názorů, zvyků, tradic, dále například domněnek. Jazyk lze považovat za soubor zvyků a konvencí, které jsou stabilizovány praxí a vývojem⁸. S tímto pochopením jazyka Vilikovský udává: „*Lingvisticky je překlad možný, protože prvky oznámení formulovaného v jakémkoliv jazyku se dají zjistit analýzou a reprodukovat prostředky jiného jazyka.*“⁹

1.2. Dějiny překladu

První písemné doklady překladu se objevují již v 3. tisíciletí před naším letopočtem. Objevovaly se například v podobě mnohojazyčných nápisů výbojů asyrského krále Sargona. V 2. tisíciletí je můžeme najít u ediktů babylonského krále Chamurappiho. Ze stejného období jsou dochovány první primitivní slovníky¹⁰. Za jedny z prvních překladů považujeme i asijské překlady básně o Gilgamešovi z období Mezopotámie. Dalšími překlady z tohoto období jsou překlady indických dokumentů budhistickými mnichy. Římané ve starověku překládali řecké texty. Překlady se především začaly rozvíjet spolu s náboženskými texty. Jedním z prvních překladů tohoto typu je řecký překlad Starého zákona okolo 3. tisíce před naším letopočtem, a to svatým Jeronýmem, který se následně stal patronem překladatelů. Ve 4. tisíciletí před naším letopočtem byla Bible poprvé přeložena do latinského jazyka. Zejména v tomto období byly překladaelé anonymní¹¹. V prvním století před naším letopočtem se jako první překladem zabývali Cicero a Horace¹².

I přes to, že překlady vznikaly skoro souměrně s písmem samotným, teoretické vnímání překladu se rozvíjí až později. V 19. století se začíná na překlad nahlížet více systematicky, k tomu přispěl i samotný rozvoj jazykovědy. Teorie překladu jako

---

⁷ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

⁸ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN:978-80-246-1946-0.

⁹ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1. s.16

¹⁰ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

¹¹ Tiede Emma. *The History of Translation*. [online]. ©2017 [cit. 15.1.2018]. Dostupné z: <http://www.kwintessential.co.uk/blog/translation/the-history-of-translation/>

¹² MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge, 2012. ISBN 978-0415584890.

samostatná jazyková disciplína vzniká až na počátku 20.století¹³. Od 18. století až po 60. léta 20. století se uplatňovala především metoda gramatického překladu. Tato metoda překladu se zaměřovala především na gramatická pravidla a na gramatickou strukturu překládaného jazyka, a byla používána hlavně za účelem procvičování a učení se cizího jazyka¹⁴.

1.3. Proces překladu

Teorie překladu je mladá věda, která své místo v lingvistice našla na počátku 20. století. Jednou ze součástí teorie překladu je právě překlad frazémů a idiomů.

Překlad je složitý literární proces. Jeho cílem je reprodukovat literární dílo tak, aby byl zachován estetický charakter a vliv na čtenáře¹⁵. Překladatel musí zohlednit lingvistické a kulturní rozdíly výchozího (překládaného) textu¹⁶.

Nejdůležitějšími třemi složkami překladu je znalost jazyka, ze kterého se překládá, jazyka, do kterého se překládá, a v neposlední řadě znalost věcného obsahu překládaného textu. Věcným obsahem jsou rozuměny například reálie nebo autorův tvůrčí styl. V samotném procesu překladu jsou největšími požadavky kladenými na překladatele tři fáze. Těmito fázemi jsou pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylování předlohy¹⁷.

1.3.1. Pochopení předlohy

Pochopení předlohy se prvotně odráží v porozumění textu na filologické úrovni, u které dochází k častým omylům skrze mnohovýznamnost slov. Dále na pochopení ideově estetických hodnot textu. Těmito hodnotami jsou myšleny například ironie či nálada zachycená v textu. Posledním odvětvím je pochopení uměleckých celků, těmito celky rozumíme skutečnosti odrážející se v díle/textu, který překladatel překládá, postavy a jejich vztahy, prostředí, a dále například autorův záměr. Správné pochopení díla

---

¹³ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E.CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

¹⁴ MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge, 2012. ISBN 978-0415584890.

¹⁵ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

¹⁶ VENUTI, Lawrence. *The Translation Studies Reader*. New York: Routledge, 2012. ISBN 0415613485.

¹⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

zahrnuje i pochopení ideově estetických hodnot, čímž je myšlena například ironie, tragičnost, útočnost na čtenáře¹⁸.

1.3.2. Interpretace předlohy

Dále by se podle Levého měl překladatel zaměřit na interpretaci předlohy. Jak sám udává: „*Při nesouměřitelnosti obou jazykových materiálů není vždy možná významová shoda vyjádření mezi překladem a předlohou, a pak nestačí jazykově správný překlad, ale je nutná interpretace.*“¹⁹ Do této fáze procesu překladu vstupují sekundární faktory, například poznatky z historie nebo i textová kritika, která může překládajícímu pomoci objasnit souvislosti jazykové a textologické²⁰. Můžeme tedy konstatovat, že každý překlad je svým způsobem interpretace. Srovnatelně s Levým uvádí interpretaci jako velmi důležitou součást překladu také Hrdlička. Podle jeho slov je interpretace nezbytnou podmínkou geneze i vlastní realizace adekvátního uměleckého překladu.²¹ Skrze interpretaci překladatelé odhalují ideové a strukturní prvky uměleckého díla. Měli by zachytit autorův světonázor, který se nachází v jazykové výstavbě uměleckého textu i v plánu tematickém. Z toho důvodu by si při interpretaci díla měli překladatelé zachovat objektivnost²². Do překladu by neměly zasahovat překladatelovy subjektivní pocity k výchozímu textu, neměly by být vkládány překladatelovy vlastní estetické kvality, které by mohly ovlivnit vzniklý translát. Překlad by měl vycházet z ideových a estetických hodnot, které už jsou do díla vloženy. I přesto však překladatel může dodat nový pohled na dílo tím, že některé z jeho aspektů záměrně zdůrazní, ale stále takovým způsobem, aby zachoval myšlenky díla a nevkládá do něj své vlastní ideje²³.

1.3.3. Přestylizování předlohy

Poslední fází překladatelského procesu je přestylizování předlohy. V této fázi dochází k samostatné tvorbě nového textu, která je považována za reprodukci originálu²⁴. Od

---

¹⁸ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

¹⁹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7. s. 56

²⁰ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

²¹ HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-13-5.

²² VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

²³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

²⁴ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

překladaatele je vždy požadováno přestylizování předlohy na umělecké úrovni. Pro překladaatele je důležitá znalost jazykové stylizace a stylistiky. Překlady nelze provádět mechanicky z důvodu neekvivalentnosti jazykových prostředků dvou jazyků. U překladaadu velmi často závisí na syntaktických možnostech a zásobě pojmenování, které dodává původní jazyk k dispozici²⁵.

Tato fáze zahrnuje překladaad ve vlastním slova smyslu. Tvoří se nový text na základě ustálených pravidel ekvivalence funkční a sémantické. Toto se uplatňuje v případě, že existují přesné ekvivalenty překladaadaného textu v cílovém jazyce, i přesto se ale nejedná o mechanický překladaad²⁶. Mechanický překladaad, který usiluje o „otrockou“, doslovnou reprodukci předlohy se v dnešních překladaadech prakticky nevyskytuje. Pro mechanický překladaad je typická spoutanost s výchozím textem, lpění na jednotlivostech, neschopnost nadhledu a přehlížení odlišné struktury výchozího a cílového jazyka, které by se překladaadatelé v této fázi překladaadu měli vyvarovat²⁷. Překladaad musí být proveden nejen mezi jazyky, ale i mezi jejich výrazovými a stylovými konvencemi²⁸. Naopak v případě, kdy jazyk předlohy a překladaadu není ekvivalentní (nekryje se jejich význam a estetická hodnota) musí překladaadatel sáhnout po náhradě prostředku slovem domácím. Pro upřesnění uvedeme shodný příklad s Vilikovským. Anglické *I enjoyed it* nelze přeložit bez znalosti kontextu správně, protože v češtině neexistuje slovo, které by dokázalo obsáhnout stejně široký význam jaký anglické *enjoy* nabývá. Je tedy důležité volit správný ekvivalent tohoto slova podle kontextu, situace²⁹.

1.4. Ekvivalence a adekvátnost překladaadu

1.4.1. Ekvivalence překladaadu

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, na světě neexistují dva totožné jazyky, a to ani z hlediska postavení symbolů ve větách nebo ve frázích. Kvůli tomu nemůže identický

---

²⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překladaadu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

²⁶ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překladaad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

²⁷ HRDLIČKA, Milan. *Literární překladaad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-13-5.

²⁸ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překladaad jako tvorba*. Přeložil E. CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

²⁹ tamtéž

překlad existovat. Některé překlady mohou být velmi blízkou verzí originálu, ale i přesto nejsou identické v každém detailu³⁰.

Ekvivalence neboli rovnocennost překladu nám určuje jistou kvalitu mezi výchozím a cílovým textem. A dále vyjadřuje vztah mezi výchozím textem a překladem. Ekvivalence na všech rovinách textu (tedy na rovině lingvistické, literárně textové a paradigmatické) není možná³¹.

Ekvivalence překladu má mnohá pojetí. Pro všechna je společný příznak shody, která je cílem překladu na různých úrovních a u různých jednotek (např. forma, obsah, smysl, komunikační efekt). Jedním z nejznámějších je pojetí Eguena A. Nida o funkční a dynamické ekvivalenci. Funkční ekvivalence se soustředí na co možná nejpřesnější přetlumočení obsahových a formálních rysů výchozího textu. Zatímco dynamická ekvivalence je založena na principu stejného komunikačního efektu originálu a překladu na čtenáře³². Dále se formální ekvivalence soustředí na text samotný, na jeho formu a obsah. Překlad se uplatňuje na úrovni celků. Věta za větu, pojem za pojem. Překlad by se svým zněním měl podobat výchozímu textu s co největší přesností. Tento typ, skoro doslovného překladu, byl běžný například ve středověké Francii. Na druhé straně stojí dynamická ekvivalence, která je založena na principu ekvivalentního efektu. V tomto přístupu k překladu se překladatel nesnaží o doslovné přejímání z výchozího jazyka do jazyka překládaného, ale snaží se přinést nejpřirozenější překlad, který by zapůsobil na čtenáře stejným způsobem jako originál. Snaží se zachytit kontext a prvky daného textu, aniž by textu musel překladatel plně rozumět³³.

Ekvivalencí sémantickou se zabýval L. S. Barchudarov. Tato ekvivalence se zaměřuje na vztah sémantického obsahu a významu obou textů. Syntaktickou ekvivalencí, která zachycuje předání obsahu originálu, se zachováním expresivních a stylistických ojedinelostí jazyka, se zabýval Ja. I. Recker. Jako další příklad můžeme uvést ekvivalenci pragmatickou, která je založena na shodě účinků obou textů na čtenáře. Touto ekvivalencí se zabýval například A. Neubert a A. D. Švejcer. Mnoho dnešních lingvistů od požadavků ekvivalence ustupuje. Ustupuje se od nerealizovatelného

---

³⁰ VENUTI, Lawrence. *The Translation Studies Reader*. New York: Routledge, 2012. ISBN 0415613485.

³¹ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-343-2.

³² HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-13-5.

³³ VENUTI, Lawrence. *The Translation Studies Reader*. New York: Routledge, 2012. ISBN 0415613485.

požadavku shody a prosazuje se nový pohled na překlad, kterým je adekvátnost překladu³⁴.

1.4.2. Adekvátnost překladu

Adekvátnost překladu, která bývá označována i pojmem plnohodnotný překlad, jak udává Hrdlička, je optimální aproximace neboli přiblížení originálu³⁵. Při překladu se zaměřujeme na převod obsahů jednoho jazyka do druhého, a to se snahou o největší adekvátnost. Adekvátnost se musí vztahovat k celému překladu a dílu jako k celku. Tím je zahrnuto například časové zařazení, společensky-teritoriální parametry a charakteristika postav. Pojetí ekvivalence a adekvátnosti se neustále proměňuje a vyvíjí³⁶.

---

³⁴ HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda. ISBN 80-86642-13-5.

³⁵ tamtéž

³⁶ STRAKOVÁ, Vlasta. K problematice lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost* [online]. 1984, 4, 315-320 [cit. 27.3.2018]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2990>

2. Pojetí idiomu

Napříč lingvistikou se definice idiomů může lišit. Pokud bychom se podívali do Oxfordského slovníku, našli bychom tuto definici: idiom je skupina slov, která má neodvoditelný význam od slov, ze kterých se skládá³⁷. Tím tedy můžeme říci, že idiomy patří do skupiny výrazů s přeneseným významem, dále do této skupiny patří například metafory nebo přísloví³⁸. Čermák v Encyklopedickém slovníku češtiny definuje idiom takto: „*Je to taková jedinečná ustálená kombinace minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v žádné jiné kombinaci n. více kombinacích, resp. vyskytuje se v takové funkci pouze ve výrazu jediném, popř. několika málo.*“³⁹ Toto vše můžeme shrnout slovy, že idiom je určitá fráze, jež má dva významy, doslovný, irrelevantní význam a význam přenesený⁴⁰.

Idiomy slouží k vyjádření nejen neutrálních pojmenování, ale i k zachycení subjektivního hodnocení, vyjadřují tedy názory, postoje a současně mohou situace vtípně komentovat⁴¹.

Pokud bychom se chtěli podívat na přesný význam slova idiom, našli bychom jeho původ v řeckém slovu *idios*, znamenající *vlastní, soukromý* nebo i *zvláštní*. Proto idiom označuje něco zvláštního, co stále může být doplněno novými koncepty⁴².

Na idiomy můžeme nahlížet coby na speciální kategorii lexikálních výrazů, které nejsou determinovány pouze svou strukturou, ale také ukazují specifický účel v daném jazyce. Jsou považovány za součást přirozeného jazyka⁴³. Lingvistické vědy zabývající se idiomy a frazémy jsou frazeologie a idiomatika. Právě termín frazém a idiom může být velmi často chybně zaměněn. Frazém je ustálená kombinace dvou či více elementů jazyka, např. slov, morfémů, z nichž jeden bývá členem extrémně uzavřeného paradigmatu. Frazémy velmi často nemůžeme skloňovat a u některých frazémů se jedna

---

³⁷ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/idiom>

³⁸ CACCIARI, C. a Patrizia. TABOSSI. *Idioms: processing, structure, and interpretation*. New York: Psychology Press, 2014. ISBN 978-0805810387.

³⁹ ČERMÁK, František. *Frazém a idiom* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 10.1.2018], Dostupné z: https://czechency.org/slovník/FRAZÉM_A_IDIOM

⁴⁰ MEDOVÁ TARALDSEN, Lucie, 2017. *IDIOM* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 16.12.2017], Dostupné z: <https://czechency.org/slovník/IDIOM>

⁴¹ STRAKOVÁ, Vlasta. *K překládání frazeologie*. In: *Překládání a čeština*. Praha, 2003, s.85-90. ISBN 80-85787-14-8

⁴² STRÄSSLER, Jürg. *Idioms in English: a pragmatic analysis*. Tübingen: Narr, 1982. ISBN 3-87808-971-6.

⁴³ tamtéž

z jejich částí nemůže vyskytovat samostatně. Idiomy jsou potom slovní spojení, která se na druhé straně skloňovat dají a vznikají na základě metafory⁴⁴.

Čermák udává, že zásadní rozdíl mezi frazémem a idiomem je z hlediska formálních a sémantických rysů. Zatímco frazém lze analyzovat na základě jeho formálních rysů, idiom na základě jeho sémantických rysů⁴⁵. Stejné pojetí můžeme také najít u Čechové, která definuje frazém jako ustálené, víceslovné, obrazné, často expresivní celistvé pojmenování s omezenou kombinovatelností. Idiom následně definuje jako obsahově sémantickou stránku frazému⁴⁶.

V anglickém jazyce pojem idiom zahrnuje všechny sémantické a formální ustálená spojení. Idiom má několikaslovní charakter, určitou míru sémantické neprůhlednosti, je relativně fixní frází, má sémantickou a syntaktickou integritu. Pojetí idiomu můžeme tedy shrnout: idiomy jsou sémanticky neprůhledné výrazy, mající charakter fráze. Dále idiom zahrnuje sémanticky plné a částečně neprůhledné výrazy/fráze, které také můžeme nazývat frázové idiomy. V nejširším pojetí pojem idiom zahrnuje větné výrazy a fráze jako jsou přísloví, přirovnání, frázová slovesa⁴⁷.

2.1. Funkce idiomů a frazémů v jazyce

Funkcí idiomů a frazémů je několik, často se liší napříč literaturou. V této práci poukazujeme pouze na některé z nich. Nejvýrazněji slouží idiomy a frazémy ke komunikaci. Mohou se objevovat ve všech literárních stylech a odvětvích jazyka. Největší zastoupení mají v mluveném jazyce neformálním. Své místo mají i v umělecké próze a publicistice. Naproti tomu jsou velmi málo zastoupeny v jazyce odborném.

V textu a v jazyce se ovšem nenaplnuje jen komunikativní funkce frazémů. Další funkcí je například funkce estetická, frazémy mohou ukazovat nějakou vtípnou metaforu nebo obraz. Funkce ekonomická, frazémy jsou velmi často krátké, a tudíž splňují jazykovou ekonomičnost. Další z funkcí podle Čermáka je funkce metajazyková, která umožňuje zasahovat do vlastní linie sdělení (umožňuje například opravovat nebo vkládat

---

⁴⁴ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.

⁴⁵ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

⁴⁶ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

⁴⁷ KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

vlastní komentář). Mezi funkce frazému a idiomu můžeme zařadit i funkci evaluativní, která je prostředkem pro výrazné hodnocení⁴⁸.

2.1.1. Kolokabilita a valence

Kolokabilita označuje schopnost spojitelnosti slova v lexikální rovině. Míra kolokability se pro jednotlivá slova liší, neomezenou spojitelnost však nemá slovo žádné⁴⁹. Pokud hovoříme o kolokabilitě frazému, jinými slovy hovoříme o schopnosti se v textu spojit s určitými typy pojmenování. Kolokabilita má pro frazémy a idiomy výrazně povahu sémantickou. V rámci idiomů a frazémů často hovoříme o monokolakabilitě, která zahrnuje slova mající možnost kombinace pouze s několika málo formami (např. *holičkách, pré*). Valence frazému pak určuje konkrétní způsob jejich formálního zapojení do kontextu, a to jak větného, tak nadvětného⁵⁰.

2.1.2. Formální a sémantická funkce idiomů

Primárně je funkce idiomů a frazémů dvojí, formální a sémantická. Syntagmatická stránka se v obou případech projevuje v kolokabilitě a valenci. Také podle Čermáka můžeme říci, že obecně je funkce idiomů a frazémů dána jejich potřebou něco pojmenovat, pak hovoříme o nominativní funkci, a jejich potřebou plnit úlohu ve vyšší jednotce, tu nazýváme funkcí strukturní⁵¹.

Strukturní funkce ukazuje na to, že i když frazém nebo idiom vstupuje jako celek do syntaktických vztahů, nelze ho nijak rozkládat ani sémanticky ani syntakticko-formálně. Stejně tak není možné nový frazém generovat. Nominativní funkce, nebo také funkce pojmenovávací, je dána především sémantickou povahou idiomů a frazémů. Mezi nominativní funkci řadíme funkci designativní, která je založena na vztahu frazému jako znaku k jeho denotátu a nociónální složce jeho významu. Druhou částí nominativní funkce je funkce pragmatická, která si zakládá na vztahu účastníků promluvy k frazému nebo k idiomu. Tato funkce zprostředkovává subjektivní aspekty mluvčím při

---

⁴⁸ KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

⁴⁹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

⁵⁰ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

⁵¹ tamtéž

komunikaci zdůrazňované, ukazuje tedy na to, že mluvčí uplatňuje své zkušenosti a zobrazuje své pocity (např. chválí, zlobí se, žasne)⁵².

2.1.3. Funkce idiomů v anglickém jazyce

V anglické lingvistice je na problematiku funkce idiomů nahlíženo z několika hledisek. Na idiomy můžeme nahlížet z hlediska jejich tří základních funkcí:

- Funkce představová (funkce založená na představách) - primárně odkazuje na užití idiomů v jazyce, zobrazuje zkušenosti člověka, jeho nápady, názory a pohled na svět.
- Funkce interpersonální – idiomy s touto funkcí jsou především informativní a evaluativní.
- Funkce textová – zahrnuje idiomy, které svým významem organizují informace, zdůrazňují význam a dodávají textovou kohezi. Interpersonální idiomy slouží k vytvoření nebo k udržení konverzace⁵³.

Jiné dělení idiomů podle jejich funkcí vychází z Moona⁵⁴ a zahrnuje idiomy:

- informativní – sdělují informace různé povahy
- evaluační – zobrazují náladu mluvčího v dané situaci
- situační – vyjadřují konvence, podmínky, dodávají syntaktický kontext
- modální – vyjadřují modalitu: rady, požadavky, hodnoty
- organizační – organizují text a signalizují strukturu promluvy

2.2. Klasifikace idiomů

Na klasifikaci frazémů a idiomů lze nahlížet z několika hledisek. Čermák udává, že nejpřesnější je klasifikace formálně-strukturální, která je založena na evidenci vstupních komponentů⁵⁵.

---

⁵² ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

⁵³ LIU, Dilin. *Idioms: Description, Comprehension, Acquisition, and Pedagogy*. New York: Routledge, 2008. ISBN 978-0805863468.

⁵⁴ KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. 3rd ed. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

⁵⁵ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

Z hlediska formálního se idiomy a frazémy dělí na **kolokační** a **propoziční**. Z hlediska strukturního poté na **lexikální**.

Mezi kolokační IF (*idiomy a frazémy*) řadíme ty, jejichž komponenty jsou slova, popřípadě slovní formy. Samy o sobě netvoří ucelené věty nebo promluvy. Těmito IF jsou například *černá hodinka*, *dopadnout bledě*. Naopak propoziční idiomy a frazémy vytváří plnohodnotné věty nebo hotové promluvy (propozice), podle kterých nesou svůj název. Příkladem propozičních IF je *To si piš!*, *Ani kuře zadarmo nehrabe*. Pro tyto IF je velmi časté použití monokolokabilních slov, viz. 3.2.1.

Frazémy a idiomy lexikální představují svou funkcí jednoslovný lexém. Například jsou to výrazy *budižkničemu*, *neplecha*, *nač*⁵⁶.

Velmi podobnou klasifikací je dělení idiomů na **větné** a **nevětné**. Tato klasifikace je velmi rozšířena při klasifikování anglických idiomů. Nevětné idiomy dále rozdělujeme na idiomy syntagmatické a minimální. Nevětné idiomy jsou fráze, ustálená spojení. Syntagmatické nevětné idiomy představují syntagma⁵⁷, tedy jazykové jednotky, které jsou spojeny v jeden celek na základě jejich kompatibility⁵⁸. Rozlišujeme syntagmatické idiomy slovesné, jejichž komponentem je sloveso, a neslovesné, které sloveso v syntagmatu nemají. Minimální idiomy obsahují jedno slovo plně lexikalizované a jedno, popřípadě více slov nesoucích gramatický význam. Větné idiomy plní funkci celé věty, může se jednat o jakýkoliv druh věty: souvětí, větu jednoduchou apod⁵⁹.

Čechová hovoří o rozdělení frazémů na **lidové (tradiční)** a frazémy **kulturní**. Do frazémů lidových bychom mohli zařadit rčení, a to na rovině nevětných vyjádření, na druhé straně na rovině větné bychom mezi lidové frazémy zařadili přirovnání, pořekadla, pranostiky či přísloví. Kulturní frazeologie potom zahrnuje souhrn ustálených obrazných a víceslovných pojmenování pocházejících z větší části z antiky a středověku. Jako příklad Čechová uvádí slavnou větu Julia Caesara *Kostky jsou vrženy*. Dále do kulturní frazeologie můžeme zařadit cizojazyčná rčení, jako například *in memoriam*, *faux pas* a jiné⁶⁰.

---

⁵⁶ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

⁵⁷ KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

⁵⁸ MOTALOVÁ, Tereza. „Syntagma.“ *Encyklopedie lingvistiky*. 27. 10. 2014 [cit. 13.2.2018]. Dostupné z: <http://oltk.upol.cz/encyklopedie/index.php5/Syntagma>

⁵⁹ KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

⁶⁰ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

Další pojetí klasifikace idiomů je založeno na jejich sémantických rysech. Jak již bylo řečeno, slova, ze kterých se idiomy skládají, nemusí nabývat stejného významu, jakého nabývá idiom jako celek. Podle této klasifikace rozdělujeme idiomy na **pravé/nejednoznačné idiomy**, na **semi-transparentní idiomy**, **semi-idiomy** a **transparentní idiomy**. Pravé idiomy se skládají ze slov, jejichž doslovný význam není nijak spojen s přeneseným významem idiomu jako celku, je tedy těžké jejich významu porozumět na bázi výkladu jednotlivých slov. Takovýto idiom je například *to kick the bucket/natáhnout bačkory*. Semi-transparentní idiomy mají alespoň z malé části společný význam s komponenty, které je utváří, je proto snadnější jejich význam vyvodit. Jako příklad můžeme uvést *add fuel to the flames/přilévat oleje do ohně*. Semi-idiomy jsou potom takové idiomy, které se skládají nejčastěji ze dvou slov, přičemž jedno z těchto slov má v dané idiomatice frázi stejný význam, jaký nabývá samostatně. Za semi-idiom můžeme považovat například *horse sense/selský rozum*. V neposlední řadě transparentní idiomy, které nejsou vždy považovány za idiomy v pravém slova smyslu, jelikož význam slov, ze kterých se skládají je stejný s významem idiomu. Jedná se o více slovné výrazy, které fungují jako celek. Například anglické *long time no see*⁶¹.

Jednou z jednodušších a z nejčastějších klasifikací je klasifikace podle typu nebo podle okruhu předmětu či situace, ke které se přirovnává. Podle této klasifikace je dělíme na **somatické**, jejichž základem jsou části těla, například *střežit něco jako oko v hlavě*, na **faunické**, jejichž základem je nějaké zvíře: *dělat z komára velblouda*, na **profesní idiomy**, které se objevují zejména ve slangu, např. *mít hlad jako herec/ be hungry as a hunter*, na **idiomy jejichž základem je číslo**: *plést páté přes deváté*, na **idiomy obsahující adjektivum s významem národní příslušnosti**: *španělská vesnice* a na **idiomy obsahující vlastní jména**, např. *Dopadli jak sedláci u Chlumce*⁶².

2.3. Vznik idiomů

Neexistuje přirozený jazyk, jehož součástí by nebyly právě idiomy, proto je můžeme považovat, do jisté míry, za jazykové univerzálie. I přesto, že jsou součástí každého jazyka, neexistují dva jazyky, kterým by byly idiomy společné. Jejich odlišnost je ovlivněna odlišností kultur. Idiomy se začaly vytvářet v průběhu vývoje každého jazyka.

---

⁶¹ KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

⁶² STRAKOVÁ, Vlasta. *K překládání frazeologie. In: Překládání a čeština*. Praha, 2003, s.85-90. ISBN 80-85787-14-8

Z důvodu, že idiomy vznikaly spolu s mluveným jazykem, v psané formě se mohou často lišit, některé idiomy vzniklé v psaném jazyce nelze v mluveném projevu použít. Idiomy lze nalézt i v jazycích, které nemají písemný podklad, například jazyk akan ze skupiny kwa v Ghaně. Idiomy se objevují i v umělých jazycích jako je například esperanto.

Idiomy jsou nejčastěji užity v neformálních kontextech, a to především v mluveném jazyce. Ke vzniku idiomů výrazně přispěla snaha o jazykovou ekonomii, jelikož idiomy patří mezi vysoce ekonomické výrazové prostředky⁶³. Idiomy bývají zařazovány na periferii jazyka, to však neplatí o všech z nich. Mnoho idiomů můžeme zařadit do jazykového centra, a to zejména v mluveném projevu.

Jazyk se neustále vyvíjí a s ním společně i idiomy. Slovní zásoba se proměňuje, stále nové idiomy vznikají a jiné postupem času zanikají. Idiomy vznikají procesem lexikalizace volných frází a následným pozměněním jejich významu. Vznikají tím ustálená spojení, která nabyly jiný význam a sémantické rozšíření. Idiomy vznikají dále derivací, již z existujícího idiomu vzniká nový obměněný idiom, toho je docíleno zkracováním, rozšiřováním, konverzí. V neposlední řadě nové idiomy vznikají přejetím již existujících idiomů z cizího jazyka⁶⁴.

---

⁶³ ČERMÁK, František. Frazeologie a idiomatika jejich podstata a proměnlivost názorů na ně. *Časopis pro moderní filologii*. 2016, č. 2, s. 199–217. ISSN 0008-7386.

⁶⁴ KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

3. Překlad idiomů a frazémů

Překlad idiomů a frazémů je specifickou oblastí uměleckého překladu. Frazémy a idiomy patří mezi část jazyka, která nemůže být snadno přenesena do jazyka jiného. Frazémy a idiomy spadají do dynamické oblasti jazyka, jejich počet se stále zvětšuje. Z tohoto důvodu je překladatel nucen vybrat správný překlad, dotvořit výraz, anebo vybrat vhodnou kompenzaci překladu. V překladu frazeologie nelze vždy usilovat o překlad v pravém slova smyslu, ale často se jedná o dosazování a nahrazování správného výrazu pro daný jazyk. Frazeologismy nelze překládat podle jednotlivých komponentů, ale je důležité je překládat, jako celek. V překladatelské praxi se nahrazuje frazeologický celek celkem jiným⁶⁵. Při doslovném překladu IF by mohlo docházet k volbě špatného ekvivalentu s větší pravděpodobností nežli u jiných jazykových jednotek⁶⁶. Pokud slovo nemá význam samo o sobě, ale pouze jako součást nějakého celku, překládá se celek, a ne jeho jednotlivé části. Jako celky se překládají idiomy, lidová rčení, přísloví a ustálené fráze⁶⁷.

V minulosti překladu jsme se mohli setkávat i s názory, že překlad idiomů není možný, tento názor je však v dnešním překladatelské praxi překonán. Při jejich překladu je však důležité si uvědomovat, že sémantická a formální stránka se během překladu může odlišovat, nelze tak tedy zachovat plnou ekvivalenci⁶⁸.

Nezvládnutelné překlady IF se projevují v podobě komponentového překladu, tedy v podobě překladu nenáležitého. Například anglické spojení *he knows him like the palm of his hand*, které bývá chybně překládáno *zná ho jako svou dlaň*, na místo českého výrazu *zná ho jako své boty*⁶⁹.

Anglický jazyk je považován za jazyk velmi bohatý na idiomy a při jejich překladu do češtiny může docházet k různým problémům. Při překladu IF z anglického jazyka mezi dva nejčastější problémy patří rozpoznání a správná interpretace IF, dále pak problém ztvárnění různých významů, kterých idiom či frazém v daném jazyce nabývá.

---

⁶⁵ STRAKOVÁ, Vlasta. *K překládání frazeologie*. In: *Překládání a čeština*. Praha, 2003, s.85-90. ISBN 80-85787-14-8

⁶⁶ KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041. s. 48-60

⁶⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

⁶⁸ KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

⁶⁹ STRAKOVÁ, Vlasta. *K překládání frazeologie*. In: *Překládání a čeština*. Praha, 2003, s.85-90. ISBN 80-85787-14-8

V anglickém jazyce nemusí být vždy jednoznačné, že se jedná o idiom. Některé idiomy jsou snadněji rozpoznatelné než idiomy druhé. Nejsnadněji rozeznatelné jsou takové, které svým zněním porušují realitu. Například *It's raining cats and dogs.*, *storm in the tea cup*. Dále mezi snadno rozpoznatelné anglické idiomy řadíme idiomy nedodržující pravidla gramatiky: *blow someone to kingdom come*, *put paid to* a další.

Zavádějící pro překladatele mohou být taková spojení, která mají jednoznačný význam a zároveň význam idiomatický. Většina anglických idiomů má doslovný a idiomatický význam. Například je to spojení *take someone for a ride* (doslovný překlad: *vzít někoho na projížďku*, idiomatický význam tohoto spojení: *někoho oklamat/podvést*). V případech, kdy překladatel není obeznámen s idiomatickým zněním takového spojení, může docházet ke špatné interpretaci či překladu. Je proto důležité, aby si překladatel před samotným překladem idiomu uvědomil, co se autor snažil říci.

Problém při překladu nastává dále v momentě, kdy v cílovém jazyce nemá idiom žádný ekvivalent. Každý jazyk může vyjadřovat tu samou myšlenku jiným způsobem, některý v podobě jednoho lexému jiný za využití frazému či idiomu. Z tohoto důvodu je pravděpodobnost nalezení identické podoby IF v cílovém jazyce malá⁷⁰. Přesto se shodné IF vyskytují. Shodné idiomy a frazémy napříč jazyky mývají například stejný historický základ (z antiky, z Bible). Dále mohou být identické z důvodu areálové, kulturní a historické příbuznosti jazyka. V češtině dochází k velkým shodám například se slovenštinou, ruštinou, polštinou⁷¹. Například anglické *to carry coals to Newcastle* sice nese stejný význam jako české *nosit sovy do Athén*, ale kulturní kontext se liší.

Další problémy mohou nastat při překladu IF, které mají v cílovém jazyce stejný nebo podobný protějšek, ale jejich význam se může lišit, stejně jako situace, ve kterých bychom takového IF užili. Lišit se může i frekvence využití IF napříč funkčními styly. Anglický jazyk užívá idiomy napříč většiny funkčních stylů. Tímto se angličtina může od mnoha jazyků lišit, například v jazyce jako je čínština nebo arabština, ve kterých je užití IF typické výhradně pro mluvený jazyk a v jeho psané podobě se z větší části nevyskytují⁷².

---

⁷⁰ BAKER, Mona. *In Other Words: a Coursebook on Translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544

⁷¹ STRAKOVÁ, Vlasta. *K překládání frazeologie. In: Překládání a čeština*. Praha, 2003, s.85-90. ISBN 80-85787-14-8

⁷² BAKER, Mona. *In Other Words: a Coursebook on Translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544.

Chybné překlady se mohou projevit mnoha způsoby. U doslovného překladu přeložený text nenabývá podobu idiomu a v cílovém jazyce takové spojení nemusí existovat. Nejčastější chybou je sémantická nepřesnost, význam může být různě modifikován nebo úplně pozměněn⁷³. Pro správný překlad by měla být věnována pozornost podobnosti ve formě překládaného idiomu a měl by vždy zohlednit kolokabilitu slov ze kterých se idiom skládá. Překlad působí nejpřirozeněji, když je zohledněna kolokabilita slov, četnost idiomů a dále jsou brány v potaz ustálená spojení typická pro daný jazyk⁷⁴.

Při překládání mohou pomoci frazeologické slovníky, které vznikají na základě srovnávacích výzkumů dvou a více jazyků⁷⁵.

3.1. Strategie překladu idiomů

Způsob, jakým může být idiom přeložen závisí na mnoha faktorech. Záleží na důležitosti lexémů, ze kterých se idiom skládá, na vhodnosti a nevhodnosti užití idiomu v daném kontextu v cílovém jazyce. Dále by měly být brány na zřetel otázky stylu, úzu a rétoriky⁷⁶.

3.1.1. Použití idiomu, frazému stejného významu a formy

Cílem této strategie je použít v cílovém jazyce idiom, který se přibližně sestává ze stejných lexémů (popř. z jejich ekvivalentů) s idiomem jazyka výchozího a tím získávají stejný význam⁷⁷. Použijeme tedy takový idiom, jež je formálně i sémanticky totožný s idiomem výchozího jazyka. Dochází tak k identickému překladu, popř. k téměř identickému překladu, jelikož může docházet k malým odchylkám například v počtu lexikální jednotek⁷⁸.

---

⁷³ KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

⁷⁴ BAKER, Mona. *In Other Words: a Coursebook on Translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544.

⁷⁵ KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

⁷⁶ BAKER, Mona. *In Other Words: a Coursebook on Translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544.

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

3.1.2. Použití idiomu, frazému s odlišnou formou, ale stejným významem

Je běžné najít IF, které mají stejný význam jak ve výchozím, tak v cílovém jazyce, ale jejich forma se liší⁷⁹. Sémanticky se bude jednat o totožné idiomy, ale překlad bude formálně modifikovaný. K tomuto překladu dochází v momentě, kdy identický frazém v cílovém jazyce neexistuje nebo ho překladatel z nějakého důvodu použít nechce (např. se nehodí do kontextu). Jedná se o z části identický nebo úplně neidentický překlad. U z části identického překladu jsou některé komponenty sémanticky shodné a jiné nikoliv. U neidentického překladu mají jednotlivé komponenty odlišný význam v obou z jazyků⁸⁰.

3.1.3. Parafrázování idiomu, frazému

Nejčastější metodou překládání idiomů a frazémů je jejich parafráze. Užívá se v momentě, kdy v cílovém jazyce nemůže být nalezen správný ekvivalent anebo je užití IF v cílovém jazyce v daném kontextu nevhodné⁸¹. Dojde k opisu anebo jiné formě náhrady idiomu a hovoříme o nefrazeologickém překladu⁸².

3.1.4. Vynechání idiomu, frazému

IF může být někdy v cílovém jazyce vynechán úplně. Toto může nastat v momentě, kdy v cílovém jazyce neexistuje správný ekvivalent, význam IF nemůže být snadno parafrázován anebo může dojít k vynechání ze stylistických důvodů⁸³. Na druhé straně může i docházet k takovému překladu, kdy je ne-idiomatický výraz nahrazen výrazem idiomatickým⁸⁴.

---

⁷⁹ BAKER, Mona. *In other words: a coursebook on translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544.

⁸⁰ KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

⁸¹ BAKER, Mona. *In other words: a coursebook on translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544.

⁸² KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

⁸³ BAKER, Mona. *In other words: a coursebook on translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544.

⁸⁴ KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

4. Překlad idiomů a frazémů v konkrétním literárním díle

Český překlad idiomů a frazémů budeme reflektovat na překladu knihy *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* od J.R.R. Tolkiena. Porovnáme anglické znění IF s jejich českým překladem, který vytvořil František Vrba. Zaměříme se i na takové případy, kdy v českém překladu byl užit IF na místě, kde se v anglickém výchozím textu nevyskytuje. Především jsme se zaměřili na strategie, které byly při překladu konkrétního IF užity.

Prvotním krokem tohoto rozboru bylo přečtení vybrané knihy v angličtině. Vyhledaly jsme všechny idiomy. V mnoha případech bylo těžké rozhodnout, zda se jedná o idiom, či nikoliv. Nápomocné byly internetové slovníky a knižní příručky, které jsou udány v seznamu použité literatury. V druhém kroku jsme porovnávaly anglické idiomy s překladem. Zároveň jsme v českém překladu hledali IF na místech, kde se ve výchozím textu neobjevují. Při tomto porovnávání bylo zjištěno, že ve většině případů byl pro český ekvivalent zvolen doslovný překlad nebo bylo použití IF eliminováno. Jelikož je anglický jazyk velmi idiomatický, v anglickém textu se objevovalo idiomů daleko více než v textu českém.

Ve svém rozboru jsme nepracovali se všemi idiomy, které se v knize nachází. Vybrali jsme pouze takové idiomy, které jsou pro dané překladové strategie příznačné. Z větší části nebyly do práce zahrnuty anglické idiomatické jednotky, které tuto funkci v jazyce českém nenabývají. Při rozboru byly vynechány například anglické idiomy, které do češtiny bývají přeloženy jedním lexémem, např. *in spite of/navdzory, as soon as/jakmile, for certain/jistě, for instance/například*.

Při rozboru byly idiomy rozděleny na čtyři skupiny, podle strategie, která byla při překladu užitá (viz. 3.1), **na idiomy/frazémy přeložené identickým ekvivalentem, na idiomy/frazémy přeložené idiomem s odlišnou formou, na idiomy/frazémy parafrázované a na lexikální jednotky přeložené idiomem/frazémem.**

V knize se vyskytuje mnoho idiomů, které jsou specifické pro daný svět, některé ale svým zněním připomínají idiomy nám dobře známé. Například *údolí mají uši/valleys have ears* naproti *i hory mají oči*. Přirovnání užitá v knize také z větší části reflektují fantasy svět (*moudrý jako čaroděj/as wise as a wizard*). Právě pro značnou bohatost a odlišnost idiomů je jejich význam komentován na základě knihy, zaměřovali jsme se na to, v jakém kontextu byl daný idiom užit a co se ním autor snažil vyjádřit. V případech, kdy se znění anglického idiomu lišilo od překladu, jsme se zaměřili na doslovný překlad

idiomu, aby mohla být porovnána forma anglického idiomu s výrazem, který se v češtině užívá a naopak.

4.1. J.R.R. Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien je především známý jako autor fantasy série Pán prstenů. Nebyl však jen spisovatel, ale i filolog (zaměřoval se především na antické jazyky) a univerzitní profesor.

Narodil se roku 1892 v Bloemfonteinu v jižní Africe a zemřel roku 1973 v Bournemouthu v Anglii. V Anglii žil od svých tří let, po smrti svého otce. Už od mládí projevoval zájem o studium jazyků, naučil se číst ve čtyřech letech a záhy se začal učit latinsky. Když Tolkienovi bylo 12 let, zemřela i jeho matka, od té doby byl, spolu se svými bratry, vychováván katolickým knězem Francisem Xavierem Morganem.

V letech 1911-1916 studoval anglistiku na Oxfordské univerzitě, po ukončení univerzity se oženil se svou jedinou láskou Edith Brattovou. Během první světové války byl povolán do armády, bojoval v bitvě u Sommy, kde se nakazil zákopovou horečkou a vrátil se do Anglie. Během léčby napsal svou první knihu *Kniha ztracených příběhů*, jedná se o soubor pohádkových a mýtických příběhů. Po válce začal pracovat na tzv. Novoanglickém slovníku (který dnes známe pod názvem Oxford English Dictionary). Od roku 1925 vyučoval na Oxfordské univerzitě, kde byl jmenován profesorem anglosaštiny. Od roku 1945 působil jako profesor anglického jazyka a literatury na Mertonově koleji v Oxfordu, zde učil až po svůj odchod do penze (1959).

Měl tři syny a jednu dceru, pro které vytvářel pohádkové příběhy s ilustracemi, mezi ně patřila i kniha *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*, kterou na naléhání svého bývalého studenta v roce 1937 publikoval. Velký úspěch *Hobita*, na jedné straně mezi dětmi, a na druhé i mezi dospělými, přispěl k vytvoření pokračování, a zároveň jeho nejznámějšího díla, *Pán prstenů*. *Pán prstenů* vycházel ve třech svazcích v letech 1954-1955, po téměř desetiletém psaní⁸⁵. Žánr fantasy literatury se jeho zásluhou navždy proměnil, a to tím, že dokázal vytvořit nový svět, který byl ale založen na tématech eposů, mýtů a legendách středověké Evropy⁸⁶.

---

⁸⁵ John Ronald Reul Tolkien. [online]. [cit. 26.4. <http://www.abradio.cz/interpret/31153-john-ronald-reuel-tolkien/>

⁸⁶ JONES, Leslie. *J.R.R. Tolkien: A Biography*. London: Greenwood Press, 2003. ISBN 978-0313361753

Jeho dílo bylo ovlivněno celoživotním studiem jazyků, lingvistiky a mytologie. Pro své knihy dokázal vytvořit téměř patnáct umělých jazyků, sám mluvil více než dvanácti jazyky (např. italštinou, španělštinou, litevštinou, anglosaštinou). Zemřel ve věku 81 let po náhlé nemoci⁸⁷.

4.2. Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky

Hobit byl poprvé publikován roku 1937. Jak již bylo zmíněno výše, původně byl vytvořen pro Tolkienovy děti. Příběh Hobita se odehrává ve smyšlené Středozemi, před příběhem Pána prstenů, který na Hobita navazuje.

Vypráví příběh poklidného hobita Bilba Pytlíka žijícího v Kraji, kterého jednoho dne navštíví čaroděj Gandalf. Bilbo pozve Gandalfa, aby za ním zase přišel na čaj a k jeho překvapení se Gandalf vrátí spolu se třinácti trpaslíky, v čele s jejich vůdcem Thorinem Pavézou, dědicem trpasličího trůnu Království pod horou. K Bilbovu překvapení se ho trpaslíci, spolu s Gandalfem, pokusí přimět, aby s nimi získal zpět Thorinův poklad, který uloupil drak Šmak, který si od té doby poklad střeží v Osamělé hoře. Bilbo souhlasí a vydá se s nimi za dobrodružstvím. Zbytek příběhu popisuje Bilbovu cestu k Osamělé hoře, na které ho a trpaslíky potkávají různá dobrodružství. Střetávají se zlobry, skřety, Glumem, malým slizkým stvořením, kterému Bilbo ukradne kouzelný prsten, který nositeli poskytuje neviditelnost, dále se potkávají s vrčky, elfy až se konečně dostávají k Osamělé hoře. Bilbo vyruší draka Šmaka a ten se v domnění, že mu chce někde uloupit poklad rozzuří a zničí blízké Jezerní město na popel. Poblíž je však lukostřelec Bard, který zasáhne draka do zranitelného místa a drak umírá. Příběh je zakončen tzv. bitvou pěti armád ve které bojují trpaslíci po boku s elfy proti skřetům a vrčkům, bitvu však zachrání orli, kteří skřety porazí a Bilbo se může vrátit domů⁸⁸.

V knize je patrný Tolkienův cit pro lingvistiku a mytologii. Trpasličí jména jsou převzata ze severské mytologie. Některé náměty knihy jsou převzaty ze staroanglické epické básně Beowulf⁸⁹.

---

⁸⁷John Ronald Reul Tolkien. [online]. [cit. 25.4.2018]. Dostupné z: <http://abradio.cz/interpret/31153-john-ronald-reuel-tolkien/>

⁸⁸BRAMLET, Perry C. *I am in Fact a Hobbit: An Introduction to the Life and the Works of J.R.R. Tolkien*

⁸⁹John Ronald Reul Tolkien. [online]. [cit. 25.4.2018]. Dostupné z: <http://abradio.cz/interpret/31153-john-ronald-reuel-tolkien/>

4.3. František Vrba

František Vrba se narodil roku 1920 v Praze. Vystudoval pražské gymnázium. Před válkou nastoupil na medicínu Univerzity Karlovy, na níž se však po válce už nevrátil a začal studovat na filozofické fakultě. Byl divadelním a filmovým kritikem, překladatelem angličtiny (překládal Oscara Wilda, Geoffreyho Chaucera atd.), francouzštiny (Moliér, Jean Paul Sarte atd.), němčiny (např. Fridrich Schiller), ruštiny (např. V.J. Bursjov) a španělštiny (Lope de Vega). Jeho překlady většinou vycházely pod pseudonymy. V letech 1940-1941 působil jako redaktor Družstevní práce. Ke konci války byl vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. Během 50. let pracoval jako lektor Národního divadla a pedagog na DAMU, byl redaktorem Lidových novin, poté působil jako redakční rada Světové literatury a jako místopředseda Svazu československých spisovatelů. Jeho kritiky vycházely v Kritickém měsíčníku, Lidových novinách, Literárních novinách atd. Zemřel roku 1985 v Praze⁹⁰.

Kniha vyšla v překladu poprvé roku 1979 s ilustracemi Jiřího Šalamouna v nakladatelství Odeon.

4.4. Rozbor idiomů a frazémů

4.4.1. Idiomy/frazémy přeloženy identickým ekvivalentem

Do této skupiny jsou zařazeny anglické idiomy, které jsou přeloženy úplnými ekvivalenty či ekvivalenty téměř identickými. Doslovný překlad byl zvolen z větší části u idiomů, které jsou velmi specifické a nemají mimo publikaci obdoby. Dále byl doslovný překlad užitý v případech, kdy se forma i význam idiomů v obou z jazyků shoduje. Tato strategie překladu, byl v knize užita nejčastěji.

Příklady:

- *They used to go up like great lilies and snapdragons and laburnums of fire and hang in the twilight all evening!*   *Vykvétaly jako obrovské ohnivé lilie a hledíky a čilimníky a vydržely v soumraku celý večer.*

---

⁹⁰ František Vrba. [online]. [cit. 26.4.2018]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000003204

Toto přirovnání, vyjadřuje podobu barevnosti květin k ohňostroji. Je zde užitý doslovný překlad.

- *was not quite so prosy* *nebyl tak docela prozaický*

Idiom vyjadřuje povahu pana Pytlíka, má vyjádřit, že má bujnou představivost a jeho řeč je květnatá. Opět se jedná o doslovný překlad.

- *“At your service!”* *„K vašim službám!“*

Idiom vyjadřuje, že je člověk ochotný být pro druhého plně k dispozici. Ekvivalenty jsou v obou z jazyků totožné.

- *was swept away into dark lands* *a byl stržen do temných krajů pod*
under strange moons *podivnými lunami*

Toto spojení znázorňuje pocity, které měl Bilbo z hudby, kterou poslouchal. Skrze ni byl schopen zapomenout na vše ostatní.

- *until he was out of breath* *dokud by nezůstal bez dechu*

Tyto idiomy se používají ve významu: ztěžka dýchat, nemoci popadnout dech. Český a anglický ekvivalent je totožný.

- *to hold my tongue* *abych držel jazyk za zuby*

Obvykle se tento idiom využívá, pokud chceme vyjádřit, že někdo by rád něco řekl, ale má mlčet. Zde můžeme mezi anglickým a českým ekvivalentem vidět rozdíl. Český ekvivalent navíc obsahuje slovo zuby, které v anglickém znění chybí.

- *feeling all confused and a bit shaky* *všecek zmatený a trochu vnitřně*
inside *roztřesený*

Spojení *vnitřně roztřesený* vyjadřuje nervozitu nebo strach. Oba ekvivalenty jsou totožné.

- *who was wagging his mouth in* *mlel ústy na protest*
protest

Anglické *wagging* popřípadě *wag* do českého jazyka překládáme jako vrtět či mávat. Český a anglický ekvivalent má téměř identickou podobu.

- *Great Elephants!* *Páni sloni!*

Vyjadřuje údiv. Je to specifické zvolání, které lze najít pouze v této knize. Můžeme se domnívat, že právě z důvodu ojedinělosti zvolání byl užit doslovný překlad.
- *Bilbo was in what is called a tight place.* *Bilbo se ocítl, jak se říká, v úzkých.*

Být v úzkých nese význam ocitnout se v náročné, nepříjemné situaci. *Tight place* v angličtině znamená *úzké místo*.
- *who was feeling positively flummoxed* *byl úplně perplex*

Tyto idiomy vyjadřují, že byl někdo vyvedený z míry nebo nevěděl, co má udělat či říct.
- *back out* *vycouvat*

Spojení *back out/vycouvat* vyjadřuje, snahu vyhnout se náročné situaci.
- *elves have merry tongues* *elfy mají bujné jazyky*

Idiom ukazuje, že elfové jsou upovídaná stvoření. Oba ekvivalenty mají shodnou formu.
- *valleys have ears* *údolí mají uši*

Idiom je užit ve významu, že v údolí se nic neutají. Tento idiom svou formou a významem velmi připomíná frázi *i hory mají oči*, která se běžně užívá ve stejném významu.
- *Be frightened like a rabbit* *se lekat jako králík*

Toto přirovnání se běžně využívá ve významu, s jakým je použito i v knize: velmi se něčeho bát, popř. lekat se.
- *“May the wind under your wings bear you where the sun sails and the moon walks.”* *„Ať vás vítr pod vašimi křídly nese tam, kam pluje slunce a kráčí měsíc!“*

Toto spojení je užito v momentě, kdy Gandalf přeje šťastnou cestu. *Kde pluje slunce kráčí měsíc* je podle významu z knihy, nějaké šťastné a krásné místo. I zde můžeme vidět takový překlad, kde byl použit identický ekvivalent.

- *turning point* *bod obratu*
Spojení označuje okamžik, od kterého se začínají stávající události proměňovat. V češtině se také užívá výraz *bod zlomu*.
- *going off into the blue* *se vydalo do modravých dálek*
Tento idiom je v knize použit s významem odejít za dobrodružstvím daleko od domova. Idiomy se od sebe liší pouze slovem *dálek*, které se v anglickém spojení neobjevuje.
- *as fierce as a dragon in a pinch* *zuřivý jako drak*
Obě přirovnání se od sebe odlišují pouze spojením *in a pinch*, které v přeneseném významu znázorňuje náročnou situaci či nouzi. Český ekvivalent tohoto spojení je však v českém překladu vynechán.
- *Then it was like a horrible game of blind-man's-buff.* *Pak to vypadalo jako nějaká hrozná hra na slepou bábu.*
Spojení je využito v kontextu, kdy se Bilbo v příběhu ztratí v tmavé jeskyni a hledá cestu ven. *Blind-man's buff* je anglický ekvivalent českému *hra na slepou bábu*.
- *the gathering of the clouds* *stahují se mračna*
Stahující se mračna vyjadřují blížící se nebezpečí. V knize je idiom užit pro název jedné z kapitol, která popisuje nebezpečí, do kterého se hlavní hrdinové dostali. Jedná se o identické ekvivalenty.
- *pricked up his ears* *nastražil uši*
Idiomy se používají, pokud chceme vyjádřit soustředěné zaposlouchání. Anglické sloveso *pricked up* se skoro výhradně používá pouze v tomto spojení.
- *came to a dead stop* *uvázli na mrtvém bodě*

Spojení uváznout na mrtvém bodě vyjadřuje událost, ze které nevíme, jak se posunout dál. Idiomy se od sebe odlišují pouze slovesem, zatímco v anglickém jazyce se v tomto spojení užívá sloveso *přijít* v češtině *uváznout*.

4.4.2. Idiomy/frazémy přeloženy idiomem s odlišnou formou

V této skupině se zaměřuji na idiomy, které mají v obou jazycích odlišnou formu, ale jejich význam je totožný. Překladatel tedy nahradil idiom jiným idiomem. Tato překladové strategie, byla užitá v nejmenším poměru, přesto se tímto způsobem přeloženým idiomům budeme v této práci věnovat více, jelikož se chceme zaměřit na rozdíly mezi anglickým a českým zněním, které jsou ukázány na doslovném překladu anglického idiomu.

Příklady:

- *out of the doors* *pod širým nebem*
Oba tyto idiomy nesou význam: venku, mimo budovu. Anglický idiom bychom v doslovném překladu přeložili jako *ven ze dveří*.
- *what on earth* *u všech všudy*
Idiom, který vyjadřuje údiv. Za doslovný překlad bychom mohli považovat: *co na zemi*.
- *before he could say knive* *než by řekl švec*
Tento idiom se užívá, pokud chceme vyjádřit, že něco proběhlo velmi rychle, hned, okamžitě. Zatímco v angličtině užíváme spojení: *než by řekl nůž*, v češtině je užito slovo *švec*. Se stejným významem jsou v knize užity následující idiomy:
  - *before you could say rocks and blocks* *dřív, než byste řekli kámen ámen*
  - *before you could say tinder and flint* *dřív, než byste řekli kříš a zmiz*

V angličtině se užívá dále idiom *God knows*, který je identickým ekvivalentem českého *bůhsámví*. Dále se užívá i idiom *heaven knows* (*nebesa ví*).

- *up to no good* *měli za lubem něco nekalého*

Idiomy užíváme vy významu: mít nějaký skrytý záměr. *Up to no good* bychom mohli přeložit např. jako „k žádnému dobru“. Pokud tedy vezme v potaz tento význam anglického idiomu, český ekvivalent mu plně odpovídá.

- *out of the frying pan – into the fire* *z deště pod okap*

Tato fráze se užívá, pokud chceme vyličít, že jsme se dostali z jedné náročné situace, do situace náročnější. Doslovný překlad anglického idiomu: *z rozžhavené pánve do ohně*. Český ekvivalent k tomuto idiomu by také mohl být *z bláta do louže*. Významově se oba idiomy plně shodují.

- *They walked in a single file.* *Maširovali za sebou husím pochodem.*

Význam tohoto idiomu: jít v řadě za sebou. Oba ekvivalenty se od sebe značně liší. Nejen lexémem *maširovat*, kdy v anglickém jazyce je užito sloveso *jít*, ale i výrazem *a single file*, který bychom mohli přeložit: *v jedné složce/souboru*. V češtině se dále používá výraz *jít vojenským pochodem*, který nese stejný význam.

- *pitch-dark* *tma jako v pytli*

Tyto dva idiomy se od sebe liší svou formou. V českém jazyce je užito přirovnání se spojkou *jako*, která však v anglickém ekvivalentu zcela chybí. Doslovný překlad, kdy bychom si anglické spojení mohli rozdělit na *pitch* a *dark*, není tak úplně možný, protože lexém *pitch* nabývá ve spojitosti se slovem *dark*, úplně odlišného významu, než který nese samostatně (*pitch* – v angličtině nese např. význam fotbalového hřiště, vysokého zvuku).

- *half a mind to (pretend)* *měl chuť (tvářit se)*

Tento idiom se používá ve významu mít náladu něco udělat s nějakým záměrem. Je zajímavé, že zde je idiom do českého jazyka přeložen jiným idiomem, zatímco ve druhém případě, kdy se tento idiom v knize objevuje, je při překladu využita strategie parafráze (viz. s. 38). Oba idiomy se vyskytují ve stejné větě: *He had less than half a mind to fetch*

problémy, jak je tomu také v této knize. I český výraz *být v něčem namočený* se užívá ve významu mít problémy. Doslovný překlad nám prozradí, že v angličtině se užívá výraz *strčit do něčeho nohu*.

- *you are not at all yourself* *nejste vůbec ve své kůži*

Svým významem tyto idiomy popisují, že člověk není sám sebou, takto bychom také mohli anglický idiom přeložit v doslovném překladu.

- *a nice pickle they were all in now* *ted' byli všichni v pěkné kaši*

Významem tyto idiomy říkají, že se člověk nachází v náročné situaci. Anglické a české komponenty se od sebe odlišují, zatímco v českém jazyce vyžíváme výraz *být v kaši*, v angličtině se na druhé straně užívá *be in a pickle*, přičemž *pickle* můžeme překládat jako zeleninový nálev.

4.4.3. Idiomy/frazémy parafrázované

V této kapitole se zaměříme na anglické idiomy, které jsou do češtiny přeloženy parafrází. V překladatelské praxi se takto překládají především idiomy, které nemají platný ekvivalent v cílovém jazyce. Překlad má ne-idiomatickou podobu, zatímco v angličtině se o idiom jedná.

Příklady:

- *into the bargain* *a navíc*

Tento anglický idiom se využívá, pokud chceme zdůraznit nějakou dodatečnou informaci. Překlad tedy významově plně odpovídá. Formálně se však český ekvivalent liší. Můžeme si to dokázat na doslovném překladu: *bargain* může být překládáno jako *výhodnou nabídku*.

- *collect my wits* *sebrat se*

Tento idiom se užívá pro vyjádření uklidnění. V doslovném překladu *sebrat důvtip* můžeme sledovat, že odlišnost od českého ekvivalentu je malá. V knize se také vyskytuje forma *scattered his wits*, která nese stejný význam.

- *half a mind to (fetch the lamp)* *se mu moc nechtělo (dojít pro lampu)*

Jak již bylo zmíněno, tento idiom se v knize objevuje dvakrát, v každém z případů je použita jiná strategie překladu. Zde je idiom přeložen parafrází.

- *out of sight and out of mind* *bez citu a bez vědomí*

Tento anglický idiom má i v českém jazyce identický ekvivalent: *sejde z očí, sejde z mysli*. Přesto v překladu není tato forma užitá. Idiom se běžně užívá, pokud chceme vyjádřit, že něco bude rychle zapomenuto, pokud to nadále nebudeme mít na očích. V knize je však užit v momentě, kdy se Bilbo probudí po ztrátě vědomí a neuvědomuje si, kde je a co se mu stalo. Na základě tohoto poznatku lze říci, že překladatel zvolil správnou formu překladu. Kdyby nahradil idiom českým idiomatickým ekvivalentem, věta by nabyla jiný význam, než který má v anglickém textu.

- *to get ready for a fresh start* *se musel připravit na další cestu*

Anglický idiom *fresh start* se používá ve významu „nového začátku“. V knize je tento význam zachován a odpovídá mu i český překlad.

- *come to a bad end* *špatně skončí*

Anglické *bad end* je idiomatické spojení, které se užívá s významem, že se přihodí něco špatného. Celou větu *come to a bad end* bychom si do češtiny mohli přeložit jako „přijít ke špatnému konci“.

- *he was on the alert* *byl na stráži*

Anglický idiom *be on the alert* se používá ve významu být pozorný, všimnout si všeho kolem sebe. V překladu je použito ne-idiomatické spojení se stejným významem.

- (...) *but the wizard called them to their senses.* (...) *ale čaroděj jim připomněl vážnost situace.*

Spojení *call them to sense* (také s obdobou *talk some sense into somebody*) se používá, pokud chceme někoho přimět, aby se zase začal chovat rozumně. Tomuto významu český parafrázovaný překlad plně odpovídá.

- *And what brought you back in the nick of time?* *A co vás tak rychle přivedlo nazpátek?*

Idiom *in the nick of time* nese význam velmi rychle či na poslední chvíli, právě v čas. Slovo *nick* nabývá mimo toto spojení jiný význam, můžeme ho překládat jako sloveso sebrat (popř. hovorový výraz pro *ukrást*).

- *time out of mind* *od nepaměti*

Anglický idiom nese význam dlouho před tím, než by si kdo mohl vzpomenout. V doslovném překladu bychom mohli *time out of mind* překládat následovně: „čas mimo mysl“.

- *run short* *málo*

Anglické *run short* se uplatňuje ve významu, kdy něčeho začíná postupně ubývat. Při zaměření na doslovný překlad zjistíme, že spojení *run short* lze překládat jako „běžet krátce“ a obdobně.

- *lend a hand* *přijdou pomoc*

Anglický idiom lze přeložit: „půjčit někomu ruku“. Tento idiom se užívá s významem nabídnout pomoc/pomoci. Český parafrázovaný překlad odpovídá významu anglického idiomu.

4.4.4. Lexikální jednotky přeložené idiomem

Zde uvedeme takové příklady, kde se v anglickém jazyce nejedná o idiom, ale v českém překladu bylo idiomatické spojení použito. Takovýchto příkladů se v knize neobjevovalo mnoho, přesto bychom na ně touto cestou chtěli upozornit. Zaměřili jsme se především na doslovný překlad anglického výrazu a na jeho významovou podobnost s použitým českým idiomem.

Příklady:

- *as quick as ever* *horem pádem*

Horem pádem nabývá významu velmi rychle, hned úprkem. Pokud se podíváme na doslovný překlad anglického *as quick as ever*, který by byl *rychle jako nikdy*, můžeme říci, že význam českého idiomu odpovídá anglickému spojení.

- *Then drat him!* *Ať ho radši vezme čert.*

Anglické slovo *drat* vyjadřuje naštvání, nelibost. Zde je zvolena forma překladu idiomem, přičemž spojení *čert tě vem* se používá, pokud chceme vyjádřit nelibost vůči druhému člověku.

- *it was pouring with rain* *lilo jako z konve*

Anglické *pour* nabývá významu lít, který odpovídá českému překladu, v anglickém jazyce se však o idiom nejedná.

- *little supper* *hubená večeře*

Výraz *little supper* bychom mohli překládat jako *malá večeře*. Zde bylo však užito ve spojení s večeří přídavné jméno *hubená*, které v tomto případě významu *malého množství* nabývá.

- *wondering* *lámal si hlavu*

Anglické sloveso *wonder* můžeme přeložit, jako *přemýšlet* či *divit se*. Český idiom nese stejný význam.

- *(it) had flustered him badly* *(poznámka) ho vyvedla z míry*

V doslovném překladu bychom si anglické spojení mohli také přeložit: *znervóznilo ho*. Pro překlad je však použita forma idiomu, která nese obdobný význam.

- *for his after-supper morsel* *aby měl co na zub po večeři*

Něco na zub se v českém jazyce používá pro vyjádření něčeho dobrého na chuť. Anglické spojení bychom mohli také přeložit *kousek něčeho po večeři*.

- *bewuthered* *vyvedený z míry*

Určit přesný význam přídavného jména *bewuthered* by bylo značně náročné, jelikož se jedná o slovy Tolkienem vymyšlené. V kontextu věty však zobrazuje Bilbovu zmatenost. („*Bilbo rushed along the passage, very angry, and altogether bewildered and bewuthered—this was the most awkward Wednesday he ever remembered.*“/ „*Bilbo pospíchal chodbou, hrozně rozčilený a naprosto zmatený a vyvedený z míry – takovouhle nepříjemnou středu ještě nezažil.*)

- *Goblins are (...) bad-hearted*

Skřeti mají (...) černá srdce

Anglické přídavné jméno *bad-hearted* si do češtiny můžeme překládat coby krutý, zlý, tohoto významu české spojení *mít černé srdce* nabývá.

Závěr

Idiomatika, stejně jako translologie jsou důležité součásti lingvistiky. Idiomy se vyvíjejí společně s jazykem a neustále se proměňují. Nesporně jsou jedny z nejtěžších odvětví jazyka na přeložení. Právě problematika překladu idiomů byla hlavní náplní této práce.

Teorii překladu jako takové se zabývají první kapitoly této práce. Zaměřujeme se na podstatu překladu. Překlad jako takový vzniká z jedné ze základních lidských potřeb, z potřeby dorozumívání. Zaměřujeme se na vývoj překladatelství jako takového, zjišťujeme, že překlad se vyvíjel spolu s písemnictvím samotným. Skrze překlad se ke čtenáři či posluchači dostávají komunikáty z jiných jazyků. Proto je důležité si nastínit, s jakými problémy se při překladu můžeme potýkat. Právě překlad idiomů, jakožto jednotek, které jsou sémanticky odlišné od komponentů, ze kterých se skládají, je velmi složitý.

V další kapitole se dočteme o idiomech samotných. Zaměřujeme se na rozdíl mezi idiomy a frazémy, na jejich klasifikaci, na kterou je nahlíženo z mnoha hledisek. Nahlíží se do klasifikace idiomů z hlediska formálního, ale i sémantického. S pojmem idiomu je také v bakalářské práci vymezen pojem kolokabilita, který je pro idiomy klíčový. Kolokabilita odpovídá spojitelnosti lexémů s určitými typy pojmenování, které dodají idiomu význam. Poslední kapitola věnující se idiomům se zaměřuje na jejich vznik a místo v jazyce. Idiomy, jak již bylo řečeno, se proměňují, neustále vznikají nové a stávající mohou zanikat, to odpovídá vývoji slovní zásoby, jako takové.

S poznatky o překladu a idiomech se zaměříme na jejich překlad. Následující kapitola se věnuje zvláště strategiím, které jsou při překladu idiomatických spojení užity. V překladech idiomů nehovoříme o překladu jednotlivých lexémů, ale musíme nahlížet na idiomy jako na celek, který se překládá podle jejich významu. Pozornost je věnována překládání idiomů za jiné idiomy, a to jak se stejnou, tak s odlišnou formou, překládání idiomů pomocí parafráze či opisu a v neposlední řadě překladu, který idiom zcela vynechá.

Závěrečná část práce se věnuje porovnání originálního textu a překladu v knize J.R.R. Tolkiena *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Z knihy jsou vybrány idiomy a jsou řazeny do skupin, podle strategie, které byla u jejich překladu užita. V rámci rozboru idiomů je popsán jejich význam. U idiomů majících odlišné znění jsme se zaměřili na rozdíl mezi doslovným překladem a českým idiomem, abychom mohli reflektovat jejich odlišnost.

Seznam použité literatury

Primární literatura

TOLKIEN, J.R.R. *The Hobbit: Or there and back again*. Ed. for young readers. Boston: Houghton Mifflin Company Trade & Reference Division, 2002. ISBN 9780618260300.

TOLKIEN, J. R. R. *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Přeložil František VRBA. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 8020405062.

Sekundární literatura

BAKER, Mona. *In Other Words: a Coursebook on Translation*. New York, NY: Routledge, 2011. ISBN 978-0415467544.

CACCIARI, C. a Patrizia. TABOSSI. *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*. New York: Psychology Press, 2014. ISBN 978-0805810387.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-85866-57-9.

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

ČERMÁK, František. Frazeologie a idiomatika jejich podstata a proměnlivost názorů na ně. *Časopis pro moderní filologii*. 2016, č. 2, s. 199–217. ISSN 0008-7386.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN:978-80-246-1946-0.

FÍŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-343-2.

HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-13-5.

JONES, Leslie. *J.R.R. Tolkien: A Biography*. London: Greenwood Press, 2003. ISBN 978-0313361753

KREJČÍ, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 9788021080041.

KVETKO, Pavol. *An Outline of English Phraseology*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009. ISBN 978-80-8105-111-1

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

LIU, Dilin, *Idioms: Description, Comprehension, Acquisition, and Pedagogy*. New York: Routledge, 2008. ISBN 978-0805863468.

MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge, 2012. ISBN 978-0415584890.

REBEKOVÁ, Hana. *English Idioms and Phrases: Idiomy a ustálená spojení v angličtině*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007. ISBN 978-80-7182-229-5.

ROJAHN, Christoph. *Angličtina: idiomy*. Praha: Grada, 2010. Velmi lehce. ISBN 978-80-247-2972-5.

STRAKOVÁ, Vlasta. *K překládání frazeologie. In: Překládání a čeština*. Praha, 2003, ISBN 80-85787-14-8.

STRÄSSLER, Jürg. *Idioms in English: a Pragmatic Analysis*. Tübingen: Narr, 1982. ISBN 3-87808-971-6.

VENUTI, Lawrence. *The Translation Studies Reader*. New York: Routledge, 2012. ISBN 0415613485.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Přeložil Emil CHAROUS. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

Užití slovníky

Anglicko-český, česko-anglický praktický slovník. Brno: Lingea, c2006. ISBN 80-903381-6-X.

CHROMEČKA, Julius. *Stručný česko-anglický slovník frází a idiomů*. Ostrava: Montanex, 2004. ISBN 80-7225-125-2.

Internetové zdroje

ČERMÁK, František. *Frazém a idiom* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit.z 10.1.2018], Dostupné z: <https://czechency.org/slovník/FRAZÉM A IDIOM>

František Vrba. [online]. [cit. 26.4.2018]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000003204

John Ronald Reul Tolkien. [online]. [cit. 25.4.2018]. Dostupné z: <http://abradio.cz/interpret/31153-john-ronald-reuel-tolkien/>

MOTALOVÁ, Tereza. „Syntagma.“ *Encyklopedie lingvistiky*. 27. 10. 2014 [cit. 13.2.2018]. Dostupné z: <http://oltk.upol.cz/encyklopedie/index.php5/Syntagma>

STRAKOVÁ, Vlasta. K problematice lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost* [online]. 1984, 4, 315-320 [cit. 27.3.2018]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2990>

TARALDSEN MEDOVÁ, Lucie, 2017. *IDIOM* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 16.12.2017], Dostupné z: <https://czechency.org/slovník/IDIOM>

TIDEY, Emma, 2017. *The History of Translation*. [online]. [cit. 15.1.2018]. Dostupné z: <http://www.kwintessential.co.uk/blog/translation/the-history-of-translation/>